

Людмила Рябініна
Liudmila Riabinina

*доктор економічних наук, професор кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
doctor of economic Sciences, Professor Department of banking
of Odessa national economic university
e-mail: rln@ukr.net*

ЧИ МАЮТЬ СУЧАСНІ ГРОШІ ЦІНУ

Do have modern money its price or not

У статті досліджуються причини неможливості існування у сучасних грошей (які не є товаром, не мають зв'язку із золотом і власної вартості) ціни, якої, до речі, не мали і золоті гроші, які були специфічним товаром.

The article examines the reasons for the impossibility of the existence the price of the modern money (not being goods and do not have their own value and connection with gold). By the way, and gold money had no its price being specific goods.

Ключевые слова: сучасні кредитні гроші, купівельна спроможність грошей, товар та його ціна, корисність товару, валютний курс, позичковий процент, норма позичкового проценту

Key words: modern credit money, the purchasing of money, the goods and its price, usefulness of goods, exchange rate, loan interest, the norm of the loan interest

Ціна є категорією товарного світу. Бо лише коли продукт виготовлюється для продажу, він стає товаром і набуває ціну¹. Тому питання про наявність ціни у сучасних грошей вимагає, перш за все, відповіді на питання про економічну сутність товару та його ціни, по-друге, про сутність сучасних грошей (тобто

---

¹ Коли ж продукт виготовлюється для споживання людиною – він набуває лише споживної вартості.

товар вони чи нетовар) і лише, по-третє, про можливість існування у сучасних кредитних грошей ціни.

Проблемами сучасних грошей займалися багато зарубіжних вчених, серед яких варто назвати праці Л.Вальраса, Д.Ван-Хуза, К.Вікселя, У.Ст.Джевонса Дж.М.Кейнса, Ф.Мишкіна, К.Маркса, А.Маршалла, К.Менгера, Л.Мизеса, Д. Патінкіна, А.Пігу, Д.Рикардо, П.Роуза, П.Самуельсона, А.Смита, Д.Тобіна, І. Фішера, М.Фридмана, Ф.Хайєка, Э.Хансена, Дж.Р.Хікса, Л.Харріса, Й. Шумпетера та багато інших.

Серед вчених країн СНД заслуговують уваги праці А.Анікіна, З.Атлас, В. Батирева, М.Боголепова, Е.Брегеля, А.Грязнової, З.Євзіна, З.Каценеленбаума, Ю.Кашіна, А.Когана, О.Косого, Л.Красавіної, О.Лаврушина, В.Леонт'єва, Л. Лунца, Є.Лебедева, Г.Матюхіна, В.Новожилова, Ю.Осіпова, Ю.Пашкуса, О. Рогова, Б.Соколова, Й.Трахтенберга, В.Усоскіна, П.Ушанова, С.Шарапова, Г. Шварца, М.Ямпольського та інших.

Серед представників української економічної думки, які приділяли увагу проблемам грошей, слід назвати праці В.Базилевича, М.Бунге, В.Бутука, А. Гальчинського, В.Гейця, А.Гриценка, О.Дзюблюка, М.Зверькова, В.Козюка, В. Міщенко, С.Міщенко, А.Мороза, С.Науменкової, О.Петрика, М.Савлука, В. Стельмаха, М.Туган-Барановського, А.Чухна та інших.

Аналіз останніх досліджень вітчизняних економістів показав, що вони намагаються переосмислити основні підходи марксистської теорії грошей у відповідності до реалій сьогодення.

Сьогодні сутність сучасних грошей (їх природа, власна вартість, цінність та функціональне призначення) є одним з найбільш важливих і складних питань теорії сучасних грошей. З того, що деякі науковці прагнуть обґрунтувати наявність у сучасних кредитних грошей (без зв'язку із золотом і власної вартості) ціни (яка, до того ж, є категорією товару) в різних її видах, розгляд питання не лише про сутність ціни (з її різновидами), а і про сутність товару, грошей та взаємозв'язку між ними заслуговує на особисту увагу.

Сьогодні гроші усіх країн світу існують у вигляді грошових білетів та білонної монети (а не у вигляді золотих монет та злитків, саме які і розглядалися К.Марксом як гроші)) і не мають аніякого зв'язку із золотом, яке, до того ж, демонетизовано майже 40 років тому назад. За таких умов сьогодні гроші у вигляді грошових білетів не можна розглядати, навіть, і як банкноти (які були *представниками* вартості, золота та грошей), які так само як і грошові білети сучасних грошей не мали власної вартості і тому розглядалися К.Марксом лише як *повноправні представники* грошей, тобто як *знаки* (золотих) грошей. З цього випливає, що сучасні гроші без зв'язку із золотом у вигляді грошових білетів не являються ані знаками грошей, ані банкнотами і їх можна розглядати лише як *суррогат банкнот*. За таких умов грошові білети сучасних грошей (так само як і не існуючі сьогодні банкноти) не можуть вимірювати вартості товарів своєю власною вартістю, якої вони, до того ж, і не мають². З того, що сучасні кредитні гроші позбавлені масштабу цін (як фіксованої ваги металу, що законодавчо закріплювалася за однією грошовою одиницею і цілком залежала від вартості реального грошового матеріалу - золота або срібла), саме яким і вимірювалися товарні ціни, варто очікувати, що сучасні кредитні гроші, виготовлені з паперу (і сплавів недорогоцінних металів), не мають тієї бази, саме якою і *вимірювалися* товарні ціни (згідно з теорією трудової вартості). Однак всупереч відсутності такого масштабу цін у сучасних кредитних грошей, товарні ціни й сьогодні *виражаються* в грошах, причому саме в грошах, виготовлених з паперу, позбавлених золотого змісту і власної вартості. Відповідно виникає питання про те, яка з властивостей

---

² Суворо кажучи, сучасні гроші у вигляді грошових білетів і монет з недорогоцінних металів мають власну вартість. Однак той факт, що номінальна вартість грошових білетів, навіть, найменших номіналів значно перевищує їх власну вартість, дозволяє нам вважати, що грошові білети сучасних грошей власної вартості не мають тим більш, що товарні ціни встановлюються з урахуванням номінальної, а не власної вартості грошових одиниць. Чим більше захищені від підробок ті або інші паперові гроші, тим дорожче їхнє виробництво. Наприклад, долар США, що має більше 40 ступенів захисту, вимагає для свого виробництва відчутних витрат, які безперервно збільшуються, в зв'язку із чим у 2005 році у США на кожну тисячу банкнот витрачалося майже по 60 доларів [7], а в 2013 році – вже по 100 доларів на тисячу [15]. Українська гривня спочатку (1992 г.) була надрукована у Канаді й обійшлася Україні по 24,1 дол. за тисячу білетів (незалежно від їх номіналів). Гривня має 17 ступенів захисту [34].

сучасних кредитних грошей (які не мають аніякого зв'язку із золотом і, відповідно, власної вартості) дозволяє їм виражати товарні ціни, якщо масштабу цін у сучасних грошей не існує і, відповідно, не існує власної вартості?

Для відповіді на це питання заслуговує на увагу розгляд споживної вартості грошей (у тому числі і сучасних). Як писав К.Маркс, «...Корисність речі робить її споживною вартістю <> Споживні вартості утворюють речовинне багатство, яка б не була його суспільна форма» [20, т.1, с. 42]. Що стосується корисності або споживної вартості сучасних грошей, то вона проявляється лише на ринку через їхню купівельну спроможність, при відсутності якої корисність грошей дорівнює нулю. Але з того, що купівельна спроможність грошей являє собою ту кількість товарів і послуг, яку можна придбати на одну номінальну грошову одиницю в даний момент часу впливає, що саме купівельна спроможність (цінність) сучасних кредитних грошей і є грошовим мірилом або *мірою цінності грошових одиниць* (їхнім своєрідним масштабом цін). Не випадково, М.І.Туган-Барановський відзначав, що «...Цінність грошей, є цілком соціальне явище, продукт стихійних несвідомих <...> процесів. От чому загальна теорія цінності товарів не може пояснити цінності грошей. Теорія граничної корисності відправляється від припущення, що цінність є результат свідомих оцінок оцінюючого суб'єкта. Тим часом цінність грошей є перед нами, як щось об'єктивно дане всією сукупністю мінових відносин. <...> і яка б не була *цінність грошей, інакше кажучи, їхня купівельна сила*, <...> вони рівною мірою будуть витрачені, як знаряддя обміну або платіжний засіб, тому що ні на що інше гроші не потрібні.» [31, с. 31, курсив Л.Р.].

Актуальність, теоретична і практична значимість та недостатня дослідженість ціни і цінності товару та грошей, валютного курсу, позичкового проценту та норми позичкового проценту, які сьогодні розглядаються рядом авторів в якості ціни грошей, зумовили вибір теми даної статті, метою якої є привернути увагу вчених-економістів до теорії сучасних грошей, їх економічній

сутності та можливості існування в них ціни, що дозволить науково обґрунтувати практичні дії Регулятора в справі підтримки стабільності національних грошей (їх цінності).

Доречно відзначити, що купівельна спроможність як міра цінності сучасних кредитних грошей піддається коливанням, що залежать, насамперед, від сукупного попиту та пропозиції (відповідно й від макроекономічної рівноваги в системі), від грошово-кредитної політики центрального банку, від рівня державного та грошово-кредитного регулювання й рівня економічної стабільності в країні. Разом з тим, купівельна спроможність сучасних кредитних грошей примусово задається³ емітентом при законодавчому випуску грошей в обіг, виходячи з реального обсягу матеріального виробництва, співвідношення попиту та пропозиції, заданих центральним банком обсягів емісії готівки та розміру грошового мультиплікатора. Тому емітуємі до обігу грошові білети і монети з недорогоцінних металів при випуску їх в обіг мають примусову міру цінності (купівельну спроможність). Надалі, у процесі свого руху, включаючи перехід готівки в депозити і навпаки, міра цінності грошових одиниць (їхня купівельна спроможність) визначається стихією ринку.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що сучасні кредитні гроші, маючи споживну вартість як речовинний носій мінової вартості і, відповідно, носій кількісного співвідношення вартісних пропорцій між товарами, будучи посередником у товарообміні, *співвідносять вартісні пропорції між товарами і виражають товарні ціни* властивою їм мірою цінності – своєю купівельною спроможністю.

Однак сьогодні окремі науковці, розглядаючи сучасні гроші та пов'язані з ними інші економічні категорії грошей та кредиту (валютний курс, позичковий процент, норму позичкового процента) часто-густо називають їх ціною грошей, що створює видимість наявності у грошей ціни, хоча признання у сучасних

---

³ бо випуск до обігу грошових білетів сучасних кредитних грошей будь-яких номіналів без визначеної їм конкретної купівельної спроможності не має аніякого економічного сенсу

грошей ціни одночасно вимагає признання їх товаром, що суперечить теоретичній сутності сучасних кредитних грошей. За таких умов, заслуговує на увагу розгляд теоретичної сутності товару та його ціни, сучасних грошей (які не відповідають відмінним ознакам товару) та можливості існування в них ціни та ще й в різних її видах.

СУТНІСТЬ ЦІНИ ТОВАРУ В РІЗНИХ ТЕОРІЯХ ТА ПОГЛЯДАХ

Категорія ціни нерозривно пов'язана з товаром. Для всебічного розгляду сутності ціни товару, варто, перш за все, висвітлити відмінні ознаки самого товару, які відрізняють його від будь-якого продукту, на який витрачена суспільно-необхідна абстрактна праця, бо будь-який продукт чи благо (матеріальне воно чи ні, створено вони людиною працею, чи ні⁴) стає товаром лише тоді, коли воно призначається для продажу. За таких умов, *товар завжди виробляється для продажу*, що є першою відмінною ознакою товару, яка відрізняє його від будь-якого продукту або блага. Однак з того, що товар має бути корисним для споживача і, відповідно, мати споживну вартість, яка на товарному ринку створює попит на цей товар, а слід, і зацікавленість в його виробництві для наступного продажу за гроші, то виробництво товару завжди створює витрати людської праці на його виготовлення і, відповідно, створює власну вартість товару. За таких умов *товар завжди уособлює в собі єдність споживної та власної вартості*, що є другою відмінною ознакою товару, яка відрізняє його від будь-якого продукту або блага. Врешті-решт, останньою відмінною ознакою товару, яка відрізняє його від будь-якого продукту або блага є та, що товар завжди має мати ціну, бо продаж його без ціни стає неможливим. Таким чином зрозуміло, що ціна є виключно атрибутом товару.

Якщо погляди сучасних економістів на ознаки товару, які відрізняють його від будь-якого продукту або блага єдині, то їх погляди на сутність ціни товару відрізняються і значною мірою визначаються тими теоретичними підходами,

---

⁴ як, наприклад, земля та її надра, совість, честь і таке інше.

які існують в різних економічних теоріях грошей та ціни. Наприклад, теорія трудової вартості представниками якої були, перш за все, У. Петті, А. Смит, Д. Рикардо та К. Маркс, який розвив теорію трудової вартості визначала ціну товару як грошову форму його вартості, яка створюється суспільно необхідними витратами абстрактної людської праці, саме які і визначають власну вартість товару. Заслуговує на увагу, що радянські економісти (які були виховані на марксистській теорії грошей) та більша кількість пострадянських економістів, в тому числі, і вітчизняних, розглядають сьогодні сутність ціни, сутність вартості товару і сутність грошей з марксистських позицій, хоча сьогодні такий підхід до цих економічних категорій не може вважатись безперечним.

Це зумовлено тим, що в останній треті XIX століття виникла теорія граничної корисності, як частина маржиналістської теорії ціни та ціноутворення (представниками якої були Е.Бём-Баверк, Л.Вальрас, Ф.Визер, У.С.Джевонс, А.Маршалл, К.Менгер, Д.Патінкин, А.Пігу, Й.Шумпетер та багато інших), яка відкинула марксистський підхід до ціни товару лише як грошового вираження його вартості і в якості основного підходу до визначення ціни товару прийняла не витрати праці на його виготовлення, а суб'єктивну оцінку корисності товару споживачем, його суб'єктивне відношення до корисності цього товару. До того ж, чим більші запаси благ чи товарів в економіці країни, тим повніше задовольняються індивідуальні потреби споживачів у цьому товарі і, відповідно, зменшується його корисність для них. З цього випливає, що гранична корисність або цінність конкретного товару або блага залежить від ступеня потреби в ньому індивідів і його запасу в економіці країни. Чим вище ступінь потреби в даному товарі (при даному його запасі), тим вище цінність або гранична корисність цього товару (блага) для індивіда, а чим більше запас даного товару (блага) в країні при даному ступені потреби в ньому, тим нижче гранична корисність (цінність) цього блага. Згідно з неокласичним напрямком теорії граничної корисності, ціна товару визначається

як витратами праці на виробництво товару, так і його граничною корисністю для покупця, тобто задоволеністю його потреб. При цьому, ціна, яку покупець згоден сплатити за товар, визначається рівнем корисності останнього для цього покупця, в той час як ціна, яку бажає отримати продавець, враховує витрати праці на виготовлення цього товару. За таких умов теорія граничної корисності розглядає ринкову ціну товару, як рівнодіючу суб'єктивних оцінок продавців і покупців, а ціна товару визначається в процесі торгу між ними як «...Кількість грошей (або інших товарів і послуг), яку платять або отримують за інший товар або послугу» [26, с.592].

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що на відміну від поглядів К. Маркса, сьогодні ціну товару слід розглядати як діалектичну єдність його власної та споживної вартості, яка визначається суб'єктивними оцінками учасників ринку. Тому ціна, як невід'ємна ознака товару, уособлює в собі єдність його споживної та власної вартостей.

СУЧАСНІ ГРОШІ ТА МОЖЛИВІСТЬ ІСНУВАННЯ В НИХ ЦІНИ

Питання про існування у грошей ціни потребує, перш за все, відповіді на питання про те, чи є сучасні кредитні гроші товаром, чи ні, бо ціна є виключним і невід'ємним атрибутом *товару*. За таких умов, питання про сутність сучасних грошей – чи є вони товаром, чи ні, набуває особливої важності і актуальності.

Західними економістами сучасні гроші розглядаються як товар, засіб або економічне благо (тобто як технічні посередники у товарообміні⁵), яке приймається в оплату товарів і послуг або у відшкодування боргів [13, с.12; 19, с.264 і с.281; 22, с.3 і с.6; 23, с.70], або як суспільний феномен [32, с.81-82], як «...штучна соціальна умовність...»[30, с. 64], створена державою, тобто те «...що

---

⁵ Наприклад, як пишуть К. Р. Макконнелл і С. Л. Брю, "...Пиво є грошима в Ангольській економіці. Воно слугує у якості засобу обігу, міри вартості і засобу збереження." [19, с.281], з чим не можна погодитись тому, що пиво при довготривалому збереженні втрачає свої властивості (псується) і, слід, втрачає свою споживчу вартість, роблячись непридатним і як товар, і, тим більш, як грошовий товар, який виконує перелічені функції і, особливо, функції збереження вартості і міри вартості.

*одержавши добро від суспільства або держави, є здатним функціонувати як засіб обігу, міра вартості і засіб заощадження.» [27, с.13, виділено Л.Р.] Однак з такою позицією західних економістів важко погодитися, тому що в усіх країнах світу на сучасному етапі *суспільне визнання саме як гроші* (тобто посередники у товарообміні) одержали не товари, засоби або блага (які приймаються до оплати товарів і послуг або у відшкодування боргів), а *законодавчо введені до обігу кожною країною грошові білети⁶ і монети з недорогоцінних металів.**

Разом з тим не можна погодитись і з позицією ряду сучасних пострадянських, в тому числі і вітчизняних економістів [5, с.65; 6, с.11-13; 8, с. 11 і с.21; 11, с.13; 12, с.17; 14, с.12; 16, с.65; 17, с.45; 25, с.73 та багато інших], які і сьогодні (тобто у ХХІ сторіччі) розглядають сучасні гроші з марксистських позицій - *як товар*, незважаючи на те, що це суперечить природі і сутності сучасних грошей, які не мають ні справжньої власної вартості, ні зв'язку із золотом.⁷ Це зумовлено тим, що починаючи з Ямайської конференції, за якою золото втратило всі функції грошей, роль посередників у товарообміні почали виконувати не золоті монети або злитки і, навіть, не банкноти, які були повноправними представниками золота, вартості та грошей та які втратили свій зміст разом з втратою золотом функцій грошей, а грошові білети сучасних кредитних грошей без власної вартості і зв'язку із золотом та монети з недорогоцінних металів. Зрозуміло, що такі докорінні зміни, які відбулися з часу Ямайської конференції, породили серед науковців пострадянського простору (з яких деякі ще й досі поділяють основні постулати марксистської теорії грошей і, відповідно, вважають, що сучасні гроші це товар, який має

---

⁶ тобто папірці, про які, навіть, і К.Маркс писав, що «...Папірці, на яких надруковано їх грошові назви <...>, кидає в процес обігу іззовні *держави*». [20, т.1, с.130].

⁷ А деякі російські економісти сьогодні виступили з пропозицією розглядати теорію сучасних грошей у двох варіантах: європейському та американському [33, с. 68], хоча з цим трудно погодитись Тому, що європейський варіант розглядається його автором в марксистській теорії грошей з їх товарною сутністю і функціями, а американський – в поглядах сучасних західних (і далеко не завжди американських) економістів на сутність і функції сучасних грошей. А з того, що більшість країн Європи ніколи не поділяла (і тим більш не поділяє сьогодні) марксистської теорії грошей, то вряд чи є достатньо підстав для виокремлення марксистської теорії грошей в європейський варіант грошової теорії, а погляди сучасних західних економістів в американський варіант.

власну вартість) дискусію про сутність, природу та функції грошей після демонетизації золота, яка ще й досі не закінчилася. Тому природа і сутність сучасних грошей широко обговорювалася вченими колишнього СРСР і обговорюється ще й досі вченими країн СНД⁸, в тому числі і України. У результаті цих обговорень було усвідомлено, що «...заміна золота в усіх його функціях *кредитними* (точніше - паперовими) *грошима*, це не зміна форм грошей, а *зміна їх сутності*, оскільки вони втрачають свій колишній характер. [18, с.6, курсив Л.Р.]». Відповідно, деякі з пострадянських економістів усвідомили, що сучасні гроші втратили масштаб цін, власну вартість, товарну природу і перестали бути загальним еквівалентом вартості товарів [6, с.75; 11, с.17, 18, с.5, 24, с.68]. Тому «...визначення сутності грошей як *особливого товару, що грає роль загального еквіваленту, вступає в конфлікт з новими формами грошей.*» [18, с.5, курсив Л.Р.]. Доречно відмітити, що помилковість підходу ряду пострадянських, і в тому числі вітчизняних, економістів до сучасних грошей без власної вартості як до товару обумовлена тим, що в Радянському Союзі, навіть, і після проведеної в світі демонетизації золота, воно юридично продовжувало бути грошовим товаром і грати роль загального еквіваленту⁹. Відповідно, після розвалу СРСР пострадянські економісти продовжували мислити саме марксистськими категоріями і, навіть, розвивати марксистські погляди на сутність грошей як на товар, не вважаючи на ті зміни, які відбулися у світі з демонетизацією золота.

На основі аналізу наукової думки закордонних та вітчизняних економістів автор прийшов до висновку про те, що, перш за все, сучасні гроші – це гроші-

---

⁸ Бажан А. І., Борисов С. М., Боровиков В. І., Гальчинський А. С., Дмитрієв Ю. Г., Жангерієв Ю. А., Злобін І. Д., Казаков М. А., Кашин Ю. І., Коган М. А., Коннік І. І., Косой А. М., Красавіна Л. М., Кронрод Я. А., Савлук М. І., Сивульський Н. І., Смыслов Д. В., Солюс Г. П., Титарев Д. Д., Ушанов Л. В., Хандруев А. А., Чухно А. А. і багато інших.

⁹ Це було зумовлено тим, що в СРСР єдиною загальноприйнятою і єдино правильною теорією грошей була саме марксистська теорія. Зрозуміло, що всі інші теорії грошей (номіналістична, капіталотворча, сучасний монетаризм і кількісна теорія грошей, кейнсіанська теорія грошей та інші) вважалися в СРСР буржуазними та реформістськими теоріями, які ніяким чином не можуть правильно відображувати класову сутність радянських, а точніше, марксистсько-радянських грошей. Крім того, в Радянському Союзі існувала залізна завіса (про що не можна не сказати), яка не давала радянським вченим можливості знайомства з науковими думками Заходу, що суттєво гальмувало розвиток теорії грошей в Союзі.

нетовар або *ніби-то*(!) товар¹⁰ [28, с.41-44], тому що будь-які гроші (навіть, і золоті монети, а тим більш грошові білети і розмінна монета з недорогоцінних металів) не вироблялися і не виробляються для продажу як товар і вже лише за одною цією ознакою сучасні гроші не можна розглядати як товар. До того ж, товар завжди має мати ціну (бо товару без ціни не буває), в той час як гроші «...не мають ціни. Щоб брати участь у цій єдиній відносній формі вартості інших товарів, вони повинні були б відноситись до самих себе як до свого власного еквіваленту.» [20, т.1, с.102] За таких умов сучасні кредитні гроші і за цією ознакою товару не можна розглядати як товар. Сучасні гроші є нетоваром і тому, що товар – це єдність його споживної та власної вартості. Однак, якщо розглядати власну вартість грошових білетів сучасних грошей, то вона настільки мала у порівнянні з їх номіналом, що нею можна нехтувати, тобто вважати, що гроші не мають власної вартості. За таких умов, сучасні гроші не мають і такої основної ознаки товару як єдність його споживної і власної вартості. Нарешті, *сучасні* гроші не можна розглядати як товар і тому, що вони мають кредитне походження. Це впливає з того, що після демонетизації золота випуск до обігу сучасних грошей здійснюється чи при редисконутванні центральним банком комерційних векселів чи при рефінансуванні ним же Уряду, в зв'язку із чим випущені до обігу сучасні гроші є борговими зобов'язаннями центрального банку, а не товаром [29, с.63].

З того, що товар завжди призначається для продажу, а гроші – лише для посередництва у товарообміні, впливає, що товари, які поступають на ринок покидають його після своєї реалізації, а гроші як посередники у товарообміні завжди залишаються в кругообігу аж до повного їх зносу або виведення з обігу у зв'язку із грошовою реформою¹¹. З вищевикладеного впливає, що сучасні кредитні гроші все ж таки є нетовар, бо вони не відповідають за своїми

---

¹⁰ лише враховуючі історичне виникнення грошей з товарних відносин.

¹¹ По підрахунках фахівців, період обігу купюр (від їх випуску до обігу до вилучення з нього у зв'язку із їх зношеністю) дрібних номіналів становить від 5 до 8 місяців, а великих номіналів - до 5 років. Наприкінці вісімдесятих років Держбанк СРСР щорічно вилучав з обороту приблизно 1500 *тонн*(!) старих купюр. [3].

ознаками основним відмінним рисам товару. Викладене дозволяє зробити висновок, що сучасні кредитні гроші є нетовар, бо вони не відповідають ані жодній з ознак товару, і тому вони не мають (і не можуть мати) ціни, яка є невід'ємним і притаманним атрибутом тільки товару.

Однак з того, що сьогодні ряд економістів [2, с.43-44 та с.168; 4, с.64; 6, с.247 та 501; 9, с.175-176 та с.256; 10, с.22; 11, с.213; 21, с.24; 24, с.69; 26, с.169; 35, с.47 та багато інших] вважає, що сучасні кредитні гроші-нетовар мають не просто ціну, а й її різновиди (валютний курс, позичковий процент і норму позичкового процента), то, на наш погляд, така позиція авторів заслуговує бути розглянутою детальніше.

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЦІНИ ГРОШЕЙ ТА ЇЇ ВИДІВ

Якщо ми прийшли до висновку, що сучасні кредитні гроші не є товаром (бо вони не відповідають жодній з його ознак), то вряд чи можна погодитися з твердженням про те, що сучасні кредитні гроші-нетовар мають ціну (та ще й її множинність), яка, до того ж, знаходить свій прояв у знаках вартості. [24, с.68] До того ж, якщо йдеться про грошові білети та білонну монету як знаки вартості, то вряд чи можна їх розглядати як такі, тому що їх власною вартістю ми нехтуємо за причин її незначної величини (у порівнянні з номінальною вартістю грошових білетів і, навіть, білонної монети) і вважаємо, що сучасні кредитні гроші власної вартості не мають. Що ж торкається купівельної спроможності грошових одиниць, то вона величина мінлива і визначається ринком. Крім того, купівельна спроможність (цінність) грошей, яка розглядається як один з параметрів ціни грошей, не відповідає теоретичній сутності ціни товару¹², бо купівельна спроможність грошей або їх цінність

---

¹² хоча між ціною товару і купівельною спроможністю грошей існує і схожість, і відмінні риси. Схожість виражається в тім, що при визначенні і ціни товару, і купівельній спроможності грошей до розрахунку приймається одиниця (товару або грошей), а відмінність полягає в тім, що ціна товару передбачає кількість грошей за одиницю товару (тобто його грошову форму), в той час як купівельна спроможність грошей – кількість товарів та послуг за одиницю грошей. Тому вряд чи є достатньо аргументів до визначення ціни грошей у вигляді їх купівельної спроможності (цінності).

обернено пропорційна абсолютному рівню *товарних* цін в країні ($1/P^{13}$) і тому відображує залежність купівельної сили сучасних грошових одиниць від змін товарних цін в кожний конкретний проміжок часу.

Крім того, варто згадати, що визначення сутності ціни в різних теоріях ціни та грошей торкається саме ціни товару, а не грошей. Наприклад, згідно теорії трудової вартості, ціна є грошовим вираженням вартості товару (або грошовою формою товарів [20, т.1, с.102]). З цього випливає, що сучасні кредитні гроші-нетовар не можуть мати ціни, бо вони не мають власної вартості і не відносяться до товару. А згідно неокласичному напрямку маржинальної теорії ціни (товару), вона визначається двома факторами – корисністю товару і витратами праці на його виготовлення, до того ж, базою ціни в цьому випадку являється, перш за все, гранична корисність товару для покупця, а не витрати праці продавця на виготовлення товару. До того ж, згідно цій теорії, ціна товару не усереднюється в процесі торгу, а визначається в процесі своєрідного компромісу між покупцем та продавцем.

З викладеного видно, що в теоріях грошей та ціни йдеться саме про ціну товару, а не ціну грошей¹⁴. За таких умов вряд чи є достатньо аргументів розглядати ціну грошей (які, до того ж, не є товаром) та ще й ототожнювати її з їх цінністю [24, с.58], бо цінність (корисність) мають і товари, і гроші, а ціну – тільки товари. До того ж, якщо ціна товару визначається його корисністю та витратами на виробництво, то цінність товару, так само як і грошей, торкається лише його (або їх) корисності, без якої втрачають будь-який смисл і товари, і гроші, які в цьому разі не можуть виконувати жодної з притаманних їм функцій, тим більш, функцію засобу збереження та накопичення *цінності*. Бо за допомогою цієї функції створюється можливість збереження та збільшення

---

¹³ Математично цінність грошей виводиться з рівняння обміну й розраховується як $1/P = Y/MV$, в той час як цінність товару з цього рівняння не виводиться.

¹⁴ Варто відмітити, що майже вперше успішно об'єднав теорію ціни й теорію грошей за допомогою «ефекту реальних касових залишків», відповідно до якого функції попиту на всіх ринках прямо залежать від реальної цінності або купівельної спроможності грошей, що перебувають на руках в індивідів, Д.Патінкин.

вартості активів, які знаходяться в грошовій формі¹⁵, хоча на думку окремих авторів, функція засобу збереження та накопичення *цінності* не вимагає наявності останньої у грошей [24, с.69], що не відповідає теоретичній сутності питання і є дуже дискусійним.

Розглянемо валютний курс грошей та його функціональне призначення, тим більш, що сьогодні значна кількість економістів розглядає валютний курс саме як ціну грошей або грошових одиниць [1, с.315; 2, с.168; 6, с.247; 9, с.256; 21, с.24; 24, с.69; 35, с.47], хоча сучасні кредитні гроші власної вартості не мають, а ціна – це грошове вираження, як найменш, вартості товару. З цього випливає, що коли сучасні кредитні гроші не є товаром і, до того ж, не мають власної вартості, то таке визначення сутності валютного курсу не відповідає його теоретичному змісту. Деякі економісти більш обачні у визначенні валютного курсу, відмічаючи, що *«Валютний курс (exchange rate) є своєрідною формою ціни, яка сплачується в національній грошовій одиниці за одиницю іноземної валюти, і визначається співвідношенням між національною грошовою одиницею та відповідно іноземною валютою виходячи, насамперед, з їх купівельної спроможності.»* [35, с.47, виділено В.Ю та В.М, підкреслено Л.Р.]. Деякі ж економісти взагалі слово «ціна» (грошей) пишуть у лапках [2, с.168; 21, с.24], підкреслюючи тим самим, що насправді валютний курс ніяким чином не є ціною грошей. Не можна не сказати і про те, що практично усі економісти (розглядають вони валютний курс як своєрідну форму ціни чи ні) справедливо відзначають, що валютний курс – це співвідношення цінності (купівельної спроможності) двох валют, тобто валютний курс грошової одиниці значною мірою залежить лише від цінності (купівельної спроможності, корисності) кожної з двох валют, які порівнюються (не враховуючи витрат на їх виробництво, що притаманне при визначенні ціни товару). До того ж, співвідношення купівельної спроможності двох валют окремих країн до певної групи товарів та послуг в цих країнах визначається паритетом купівельної

---

¹⁵ при незмінності у часі цінності грошей.

спроможності (purchasing power parity – PPP), за яким ціна одиниці одного й того ж самого товару в одній країні має відповідати ціні на цей же самий товар в іншій країні, перерахованій на поточний валютний курс в цій країні

Варто відмітити, що окремі економісти вважають, що «Ціною грошей є процентна ставка.» [26, с.189, курсив С.П., підкреслено Л.Р.; 24, с.69], хоча більшість вітчизняних економістів не поділяє такого непродуманого підходу до процентної ставки і тому розглядає вже не процентну ставку, а позичковий процент як своєрідну ціну...позичкового капіталу [2, с.43; 4, с.64; 6, с.501; 9, с.175-176; 10, с.22; 11, с.213; 24, с.68-69], бо «...процент є просто та частина прибутку, що <...> промисловий капіталіст повинен сплачувати грошовому капіталісту...»[20, т.3, с.393; 2, с.44]. До того ж, за К. Марксом «Процент як ціна капіталу – вираження із самого початку зовсім ірраціональне.» [20, т.3, с.389]. За таких умов, саме процент, а не *норму процента* (процентну ставку), можна розглядати як різновид... ціни капіталу, а не ціни грошей, та й то лише як його ірраціональну форму.

Варто відмітити, що коли йдеться про процент як різновид ціни грошей, то заслуговує на увагу, що позичковий процент та ціна як економічні категорії мають різні родові ознаки, бо родова основа ціни (товару) – вартісна, а позичкового процента і норми позичкового процента – кредитна. Проте, якщо йдеться про норму позичкового процента, то вряд чи вона взагалі може виступати різновидом ціни грошей, бо ціна (будь-то в марксистському чи немарксистському підходах) – це, врешті-решт, грошове вираження синтезу корисності та вартості товару, в той час як норма процента завжди виражена у відсотках і тому ніяким чином не може відображувати *ціну* товару, а грошей – і тим більш. А якщо ж ураховувати той факт, що норма проценту може мати ще й від'ємне значення¹⁶, то взагалі ні яким чином не може йтися про норму проценту як ціну, та ще й грошей.

---

¹⁶ наприклад, коли темпи росту інфляції перевищують номінальні процентні ставки, реальні процентні ставки можуть отримати від'ємне значення, що саме і сталося у 2014 році в Україні.

ВИСНОВКИ

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що ціна – це категорія товарного світу, а сучасні кредитні гроші у вигляді грошових білетів (і монет з недорогоцінних металів) без власної вартості і зв'язку із золотом, які, до того ж, не являються товаром, не можуть мати ціни (якої, до речі, не мали і золоті гроші, які були специфічним товаром).

З того, що будь-які гроші мають купівельну спроможність, яка відображує їх корисність чи цінність, ніяким чином не впливає, що можна ототожнювати цінність грошей з їх ціною, бо цінність мають і гроші, і товари, а ціну – лише товари.

Не можна ототожнювати з ціною грошей і їх валютний курс, який є співвідношенням цінності двох валют, тобто відносною величиною, в той час як ціна є величиною абсолютною. До того ж, кожній з двох валют, які порівнюються при визначенні валютного курсу, притаманна своя цінність (своя купівельна спроможність).

Нарешті, ніяким чином не можна розглядати в якості ціни грошей ані процентну ставку, ані позичковий процент, бо якщо процент за Марксом є зовсім ірраціональним вираженням ціни *капіталу*, то розглядати процент як ціну *грошей* і тим більш ірраціонально.

За таких умов, як нам здається, сьогодні не існує науково-обґрунтованих підходів до того, щоб розглядати наявність у сучасних кредитних грошей ціни. А існування неоднозначних та необґрунтованих підходів до сутності сучасних кредитних грошей і притаманних їм властивостей, не дозволяє Національному банку України як Регулятору грошово-кредитних відносин в країні створювати ефективну грошово-кредитну політику, спрямовану на підтримку стабільності купівельної спроможності (цінності, а не ціни(!) національних грошей).

Література

1. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини. - К.: Знання, 2008. - 582 с.
2. Брегель Е. Я. Денежное обращение и кредит капиталистических стран / Е. Я. Брегель. - М.: Финансы, 1973. – 376 с.
3. Бумажные деньги России.– [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bummoney.narod.ru/izgotovl.html>
4. Вовчак О.Д., Руцишин Н.М., Андрейків Т.Я. Кредит і банківська справа / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин, Т. Я. Андрейків. – К.: Знання, 2008. – 564 с.
5. Гальчинський А. Теорія грошей / А. Гальчинський. - К.: Основи, 1998.– 415 с.
6. Гроші та кредит / за заг.ред. М.І. Савлука. - К. КНЕУ, 2006.- 744 с.
7. Денежная единица США. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.prostobankir.com.ua/spravochniki/dengi/dollary_ssha/denezhnaya_edinit_sa_ssha
8. Деньги и кредит / под ред. Ивасива Б.С. – Тернополь: Карт-бланш, 2000. – 510 с.
9. Деньги и кредит / под ред Кузнецовой Л.В. – Одесский государственный экономический университет. – Одесса: ВМВ, 2005. – 302 с.
10. Деньги, кредит, банки / Под ред. Г.Н.Белоглазовой: – М.: Юрайт-Издат, 2004. – 620 с.
11. Деньги, кредит, банки / под ред. О.И.Лаврушина. - М.: Финансы и статистика, 1998. - 448.с,
12. Дзюблюк О.В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки / О.В.Дзюблюк. - К.: Поліграфкнига, 2000. – 511 с.
13. Долан Э.Дж.. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Э. Дж.Долан, К.Д.Кэмпбелл, Р.Дж.Кэмпбелл [Пер. с англ.] – М.-Л.: «Профико», 1991. – 448 с.
14. Иванов В.М. – Деньги и кредит / В.М.Иванов. – К.: МАУП, 1999. – 230 с.

15. Как производят доллары США. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fresher.ru/2015/01/02/kak-proizvodyat-dollar-ssha/>
16. Кашин Ю.И. – К вопросу о модификации денег / Ю.И.Кашин // Деньги и кредит. – 2002. - № 1. - С. 64-66.
17. Косой А.М. Современные деньги / А.М.Косой // Деньги и кредит. – 2002. - № 6. - С. 42-52.
18. Красавина Л.Н. Проблемы денег в экономической науке / Л.Н. Красавина // Деньги и кредит. – 2001. - № 10. - С. 3-6.
19. Макконелл К.Р. Экономикс: Принципы, проблемы и политика / К.Р.Макконелл, С.Л.Брю. В 2-х т. [пер. с англ.]. - М.: Республика, 1992.
20. Маркс К. - Капитал в 3-х т. - К.: Державне видавництво політичної літератури, 1963.
21. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения / под ред. Л.Н.Красавиной. - М.: Финансы и статистика, 1994. - 592 с.
22. Миллер Р.Л., Ван-Хуз Д.Д. – Современные деньги и банковское дело / Р.Л. Миллер, Д.Д.Ван-Хуз [пер. с англ.]. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 824 с.
23. Мишкин Ф. Экономическая теория денег, банковского дела и финансовых рынков / Ф. Мишкин [пер. с англ.]. – М.: Аспект-Пресс, 1999. – 818 с.
24. Мищенко С.В. Современные проблемы теории денег и денежного обращения / К.: Центр научных исследований Национального банка Украины. Университет банковского дела, 2011. – 230 с.
25. Общая теория денег и кредита / под ред. Е.Ф.Жукова. – М.: "Банки и биржи", изд-е объедин-е ЮНИТИ, 1995. - 304 с.
26. Панчишин З.В. Макроекономіка. - К.: Либідь, 2001. - 616 с.
27. Райхлин Э. – Основы экономической теории / Э. Райхлин. – М.: Наука, 1999. - 365 с.
28. Рябина Л.Н. Деньги и кредит / Л.Н.Рябина. – К.: ЦУЛ, 2014. – 608 с.
29. Рябініна Л.М. Роль золота і сучасних грошей в економічному розвитку країни // Вісник Національного банку України, 2013, № 6– С. 60-65

30. Самуэльсон П. Экономика / П.Самуэльсон [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1964. - 496 с.
31. Туган-Барановский М.И. – Бумажные деньги и металл / М.И.Туган-Барановский. – Одесса: Русская Культура, 1919. – 132 с.
32. Харрис Л.- Денежная теория / Лоуренс Харрис [пер. с англ.] / Общ. ред. и вступ. ст. В.М.Усоскина. – М.: Прогресс, 1990. – 750 с.
33. Челноков В.А. К вопросу о сущности, функциях и роли современных денег / В.А.Челноков // Деньги и кредит. – 2010. - № 5. – С. 68-70.
34. Щетинін А.І. Гроші та кредит: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uchebnikonline.com/finansu/groshi_ta_kredit_-_schetinin_ai/paperovo-groshovi_sistemi.htm
35. Ющенко В.А., Міщенко В.І. - Валютне регулювання. - К.: Знання, КОО, 1999. - 359 с.